

AUTISM SYNDROME

Toshtemirova Rozahon Avazbek qizi

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami Faculty of Special Pedagogy and Inclusive Education Logapedia 402 Group Student

ANNOTATION

In this article, we will discuss the most common autism in children. This mysterious disease is currently being studied by scientists. A child with autism looks around differently. It is estimated that one in every 88 children in the world has autism. Such children are not different from others in appearance, only they think differently. Here's a few basic facts about a stomp pad and how it is used to treat children with autism.

Keywords Autism, loneliness, backwardness, community, syndrome, Asperger's, Retta, Medication, ABA therapy, Pex therapy, Autizm nima?

INTRODUCTION

Autizm (grekcha «autos» – «o'zim» degan so'z) – bu ruhiyatning o'ziga xos holati bo'lib, bemor tashqi olam, atrofdagilar bilan muloqot qilishni istamaydi. U yolg'izlikni yoqtiradi. Yana bir xil xatti-harakat va shunday so'zlarni takrorlaydi. Autizm tashxisli bola o'z olamida yashaydi. Fikrlashi boshqalarnikiga o'xshamaydi. Ularning xatti-harakatlari real voqelik bilan bog'liq emas. Bemorlarning harakatlarida hissiy kechinmalar asosiy o'rin tutadi. Bu kasallik sindromi o'g'il bolalarda qiz bolalarga nisbatan ko'p uchraydi. Simptomlarning har xilligi va kasallik o'zgaruvchanligi ushbu kasallikni qiyinligidan dalolat beradi: sezilarsiz autistik xususiyatlardan to doimiy parvarish talab etilishigacha.

Olimlarning fikricha, autizm kasalligini kelib chiqish sabablaridan biri bu – homilani ona qornidalik davrida ma'lum bir turdagi oqsillarning yetishmovchiligi. Ikkinchi sababi, organizmda ikki xil og'ir metalning, qo'rg'oshin va simobni, ko'payib ketishi. Uchinchi sabab atrof muhitni ekologik buzilishi va homiladorlik paytida kuchli stress holatlarini kechirish. Anemiya hamda qon bosimning oshishi, buyrakda bosim oshishi – bularning hammasi autizmni kelib chiqish sabablari hisoblanadi. Bundan tashqari autizm kasalligi belgilarining kengayishini, ya'ni rivojlanishdan ortda qolish belgilari Retta sindromi, Aspergera sindromi va autizmning klassik simptom komplekslarining ko'p uchrashi. Shuningdek, kasallik haqida ma'lumot ko'paymoqda. Ilgari tortinchoq, uyatchan, introvert va shizofreniyaga moyil bolalarni «g'ayritabiiy bolalar» deyishgan bo'lsa, hozirgi kunga kelib bunday bolalarni autistik bolalar (autizm) deyishmoqda.

Autizm kasalligi yoshga qarab quyidagilarga bo'linadi:

- Erta bolalik autizmi – 2 yoshgacha;
- Bolalik autizmi – 2-11 yoshgacha;
- O'smirlik autizmi 11-18 yoshlargacha.

Autizm belgilari

- Ijtimoiy qoloqlik;
- Muloqotda o'z-o'zi bilan gaplashish, har xil qo'l harakatlari qilish;
- Umumiy belgilarning erda boshlanishi.

- Bolaning onasiga bee'tiborliligi (kulish, jismoniy harakatlar, ovoz chiqarishlar);
- Bolaning «tayyorgarlik» holati yo'qligi ya'ni uni ko'tarishga uringanda qo'llarini cho'zmasligi, tizzalarida turishga harakat qilmasligi, emishdan butunlay to'xtashi;
- Jamoa bilan o'ynashni istamaslik, ota-ona va boshqalar bilan o'ynaganda injiqlik qilish, yolg'iz holda o'ynashni xohlash;
- Ovoz, yorug'likka bo'lgan sezuvchanlikning oshib ketishi, bundan tashqari qo'rqitish, baqiriq, arg'imchoq uchish kabi o'yinlar paytida injiqliklar qilish;
- Gapirish qobiliyatining susayishi, hatto mutizm holatigacha. Exolaliyalar, ya'ni so'zlarni takrorlash, ota-onadan eshitgan iboralarni qayta-qayta aytib yurish yoki multfilmda eshitgan so'zlarni doimo aytib yurish, bu Asperger sindromi deyiladi;
- Ovqatni tanlab yeyish, ishtaha sustligi, uyquning yomonlashuvi;
- Buyruqlarni bajarmaslik, buyumlarni ko'rsatsa qaramaslik, o'zining ismiga e'tibor bermaslik;
- Belgilangan tartibga qat'iy rioya qilishi, ya'ni bir vaqtda uyg'onishi, buyumlarni bir joyda saqlash, jismlar shakliga qarab saralash va shu kabilar;
- So'zlashish qobiliyatining yaqqol buzilishi kattalar kabi iboralar ishlatib gapirish, bir xil so'zlarni takrorlab yurish, dialogga kirishmaslik
- Xavflardan qo'rqmaslik: balandlik, avtotrassa, hayvonlardan qo'rqmaslik, lekin oddiy buyumlardan qo'rqish, masalan qaynab turgan choynak, elektr yoqgich va shu kabilar;
- Harakatlardagi takrorlar aylanib turish, tebranib turish, imo-ishoralarning takrorlanishi;
- Jahldorlik, kulgi, vahimaning o'z-o'zidan paydo bo'lishi;
- Ba'zi bir g'ayritabiiy holatlarga e'tibor qaratish, masalan eslab qolish qiyin bo'lgan sonlarni eslab qolish, qo'shiqlar so'zlarini esda saqlash, o'qib bo'lmaydigan yozuvlar yozish;

O'smirlik autizmida belgilarga autistning gormonal o'zgarishlari ham qo'shiladi. Diagnostika faqatgina belgilarga asoslanib, psixiatr shifokor qo'yadi. Ko'pchilik autist bolalar adabiyotlarda keltirilgan autizm belgilariga mos kelmasligi mumkin. Ba'zi hollarda autist bolalar insonlar bilan muloqotga ham kirishishlari mumkin, bu esa diagnostika qo'yishda qiyinchiliklar to'g'iradi. Autizmni davolash

Davolash maqsadida ortda qolayotgan jihatlarni korrektsiya qilish uchun barcha turdagi autist bolalarga mos keladigan quyidagi chora tadbirlar qo'llash mumkin:

- Gapirish qobiliyatini yaxshilash maqsadida logoped bilan mashg'ulotlar olib borish;
- So'zlashish uchun rasmi kartochkalardan foydalanish yoki planshet, kompyuterda so'zlarni yozib o'rgatish;
- Bola bilan har xil o'yinlar o'ynash, bir sferada faqat bir mutaxassis bilan;
- Medikamentoz davo faqatgina qo'shimcha sifatida bolada kuchli agressiya bo'lsagina buyuriladi.

Autizmga chalingan bemor bolalarni qanday bo'lsa, shunday qabul qilish kerak. Kattalar buni o'z vaqtida aniqlab, ularni qo'llab-quvvatlashlari zarur. Autizm kasalligi homila ona qornidalik davridayoq uning bosh miyasi rivojlanishida ba'zi oqsillarning yetishmasligi sababli paydo bo'lishi mumkin, degan taxminlar mavjud. Bu xastalikning irsiyat bilan bog'liqligi hali to'liq o'rganilmagan. Amerikalik va fransiyalik olimlar guruhi bosh miya rivojlanishining ilk bosqichlarida hid sezishda ishtirok etadigan o'zak hujayralarni o'rganish zarur, degan xulosaga

kelishdi. Chunki, burundan osonlik bilan olinadigan biopsiya surtmasi bu hujayralarni o'rganishda bebaho usul hisoblanadi.

Autizm kasalligini davolash bo'yicha O'zbekistonda birinchi xususiy «Shukrona Ta'lim» maktabi 2018 yilning sentyabr oyida o'z faoliyatini yuritishni boshlagan. Ushbu maktabda autizm tashxisli bolalarga aligafrenopedagogikadan tashqari, butun dunyo tan olgan xulq atvorning amaliy tahlili metodikasi – ABA terapiya yo'nalishi bo'yicha ishlar, amaliy mashg'ulotlar olib boriladi. Bunda ular muloqotga kira olmaydigan bolalar bilan peks terapiya yordamida mashg'ulotlar olib borishadi.

Amerikada bolalar orasida autizm hollari ko'payib bormoqda. Gap aqliy qobiliyatlarning sust rivojlanishi haqida ketmoqda. 2006-yilda har 110 boladan biri bunday holatda bo'lgan. 2008-yilda esa har 88 boladan biri. Xo'sh, sabab nima?

Autizm bola xulq-atvorida namoyon bo'ladi. Uning yumshoq shakli “Asperger sindromi” deb ataladi. Unga chalingan bola odamlar orasida o'zini noqulay sezadi.

Autizmning jiddiy shakli aniqlangan bolalar esa atrofdagilar bilan muloqot qilishga qiynaladi. Harakat va qiliqlarini takrorlayverishi, boshqalar bilan umuman gaplashmasligi mumkin. Bu bolalar hech kimning ko'ziga to'g'ri qaramaydi.

Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazi deb nomlangan davlat agentligi AQShning 14 shtatida 8 yoshli bolalar salomatligi haqida 2008-yilda to'plangan ma'lumotni o'rganib chiqdi. Bemorlarning ko'pchiligi – o'g'il bolalar, qizlarga qaraganda besh barobar ko'p. Har 54 nafar o'g'il boladan biri shunday holatda.

Autizm belgilari

Autizm o'ta o'zgaruvchan kasallik bo'lib, shuning uchun har bir odamda turli xil alomatlar va turli darajalar mavjud. Shu sababli, tashxis odatda ma'lum bir alomatga bog'liq emas, balki odamning ushbu kasallikka duchor bo'lish ehtimoli katta yoki kichikligini ko'rsatadigan bir nechta belgilar mavjudligiga bog'liq.

Autizm belgilari asosan to'rt yo'nalishda tasniflanadi: ijtimoiy rivojlanish, aloqa, takrorlanadigan xatti-harakatlar va boshqa alomatlar. Keyin ularning har biri nimani o'z ichiga olganini bilib olamiz.

- Ijtimoiy rivojlanish

Autizm va boshqa rivojlanish buzilishlarini farq qiluvchi asosiy omillardan biri bu ijtimoiy taraqqiyotda defitsitlarning mavjudligidir. Ushbu kasallikdan aziyat chekadigan odamlar boshqalar bilan o'zaro munosabatlarning boshqalarni odatiy deb biladigan jihatlarini tushunishda ozmi-ko'pmi jiddiy qiyinchiliklarga duch kelishadi.

Ijtimoiy rivojlanishdagi bu nuqson hayotning birinchi yillaridanoq sezila boshlaydi. Otistik bolalar ijtimoiy ogohlantirishlarga kamroq e'tibor berishadi, kamroq tabassum qilishadi va o'z ismlariga nisbatan shiddat bilan javob berishmaydi. Ushbu birinchi tafsilotlar tobora kuchayib bormoqda, chunki ular ushbu kasallikka chalingan odamlarning ijtimoiy muhitda osonlikcha ishlashini qiyinlashtiradigan bir qator alomatlarni keltirib chiqarmaydi.

Autizm spektrining buzilishi ijtimoiy rivojlanishning ko'p jihatlariga ta'sir qiladi. Masalan, ushbu turdagi muammolarga duch kelgan odamlar boshqalarning ko'ziga qarashda qiynalishadi, odatdagidan ko'ra kamroq hamdard bo'lishadi va boshqalarning his-tuyg'ularini tan olish yoki ularni haqiqiy deb qabul qilishda qiyinchiliklarni namoyon etishadi.

Bu alomatlar autizmga chalingan, ammo o'rtacha yoki undan yuqori darajadagi kognitiv qobiliyatli bolalarni yolg'izlikni tez-tez his qilishlariga va odatiy biriktirilish uslubiga qaraganda o'ziga nisbatan ishonchsizroq bo'lishiga olib keladi. Bundan tashqari, ular ko'pincha atrofdagi odamlar tomonidan qat'iy rad etiladilar va ularning ahvoriga ko'ra ular ta'qib qilinishi yoki hujumga uchrashi mumkin.

- Aloqa

Autizm bilan kasallangan odamlarning taxminan uchdan bir qismi o'zlarining kundalik hayotlarida funktsional muloqot qilish uchun etarli nutq qobiliyatlarini rivojlantira olmaydilar. Qolganlari, odatda, bu sohada ozmi-ko'pmi jiddiy muammolarni namoyon etishadi, garchi ular o'zlarini tushunishiga to'sqinlik qilmasa ham, ularning jamiyatdagi faoliyatiga to'sqinlik qiladi. Oddiy nutqdagi ushbu qiyinchiliklardan tashqari, autizm bilan og'rigan odamlarda aloqa bilan bog'liq boshqa alomatlar ham bo'lishi mumkin. Eng keng tarqalganlardan biri bu ekolaliya yoki eshitilgan so'zlarni yoki tovushlarni beparvo takrorlash.

Boshqa tomondan, og'zaki bo'lmagan muloqot ko'pincha autizmning bir turiga chalingan odamlarga muammo tug'diradi. Masalan, kimdir biror narsaga barmog'i bilan ishora qilsa, u narsaning o'zini kuzatishdan ko'ra ko'proq barmog'iga qaraydi. Bundan tashqari, ularning tana tili ko'pincha normotipik odamlardan farq qiladi.

- Takrorlanadigan xatti-harakatlar

Takrorlanadigan xatti-harakatlarning mavjudligi autizm bilan kasallangan odamlarning eng keng tarqalgan xususiyatlaridan biridir. Bu juda ko'p turli xil usullar bilan sodir bo'lishi mumkin, masalan, stereotipli xatti-harakatlarning mavjudligi yoki juda yuqori darajada stressni boshdan kechirmaslik uchun shaxs amal qilishi kerak bo'lgan marosimlarning ko'rinishi.

Masalan, stereotip harakatlar orasida biz qo'llarni, boshni burish yoki butun vujudni silkitib g'ayritabiiy harakatlarni topishimiz mumkin. Boshqa tomondan, marosim va majburiy xatti-harakatlar har doim bir xil narsani iste'mol qilish, uydan chiqishdan oldin eshikni bir necha marta ochish va yopish yoki tark etilmaydigan har bir tartibni bajarish uslubiga ega bo'lish kabi elementlarni o'z ichiga oladi.

Boshqa tomondan, autizm bilan og'rigan insonlar ko'pincha o'zgarishlarga qat'iy qarshi turadilar va hayotlarida muhim o'zgarishlar yuz berganda qattiq stressni his qiladilar. Ularning manfaatlari ham ko'pincha cheklangan bo'lib, ular o'zlarining hayotining boshqa jihatlarini e'tiborsiz qoldirishga olib keladigan g'ayrioddiy mavzularga berilib ketishadi.

ADABIYOTLAR

1. "Autizm nima?" ichida: Autizm gapiradi. Qabul qilingan sanasi: 2020 yil 19-aprel kuni Autizm so'zlaydi: autismspeaks.org.
2. "Autizm spektrining buzilishi (ASD)": Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazlari. Olingan: 2020 yil 19-aprel kuni Kasalliklarni nazorat qilish va oldini olish markazidan: cdc.gov.
3. "Autizm: alomatlar va belgilar" in Medicinenet. Qabul qilingan sanasi: 2020 yil 19 aprel, Medicinenet: medicinenet.com.
4. "Autizm spektri buzilishining turlari qanday?" In: veb-tibbiyot. Olingan: 2020 yil 19-aprel kuni veb-MD: webmd.com.
5. Vikipediya: "autizm". 2020 yil 19-aprel kuni Vikipediya: en.wikipedia.org dan olindi.